

ULICE VE SVAZÍCH POD KARLOVEM A JEJICH CHODNÍKOVÁ MOZAIKA

ALFRÉD SCHUBERT

Článek se zabývá hodnotnými pozůstatky původní chodníkové mozaiky v oblasti univerzitního okrsku Albertov z počátku 20. století. Zvláštní pozornost věnuje autor ulicím, které jsou součástí projektů plošné revitalizace a výměny inženýrských sítí, ulici Albertov s Albertovskými schody a ulici Horská. Upozorňuje, že specifická pražská mozaiková dlažba je pro celkový výraz památkově chráněného území stejně významná jako tvarosloví fasád tamních vysokoškolských ústavů a bezesporu je historickou a architektonickou památkou. Bývá však pohřbena jako pouhé zpevnění povrchu komunikace; při obnově chodníků jsou používány kamenné kostky jiné velikosti a barevnosti, nebývají dodrženy původní vzory mozaiky. Panuje přesvědčení, že obnovit původní řešení není možné. Autor vyjadřuje přesvědčení, že je nejvyšší čas tento postoj změnit.

STREETS ON THE HILLSIDES BELOW KARLOV IN PRAGUE AND THEIR PAVEMENT MOSAIC

The article deals with the valuable remains of the original early 20th century pavement mosaic in the area of the Albertov University Campus in Prague New Town. Special attention is paid to the streets, which are to be affected by utility lines renewal and revitalization projects of the area, i.e. Albertov Street with Albertov Stairs and Horská. Specific Prague mosaic paving is as important for the overall expression of the heritage scheduled area as the facade morphology of the local university institutes, and is undoubtedly a historical and architectural monument. Regrettably it is perceived as a mere firming of the street surface; stone setts of different sizes and colours are used when renewing the pavements, the original mosaic patterns are not observed. The original state is considered impossible to restore. The author declares that it is high time to change this attitude.

Klíčová slova — Praha – Nově Město – Albertov – Albertovské schody – Horská ulice – Studničkova ulice – Karlov – venkovní komunikace – pražská mozaiková dlažba – dlažební kostka – památková ochrana

Key words — Prague – New Town – Albertov – Albertov Stairs – Horská Street – Studničkova Street – Karlov – street space – Prague mosaic paving – paving sett – heritage protection

V jižní části pražského Nového Města se od dosti frekventované ulice Na Slupi táhnou vzhůru ke Karlovu dvě podstatně klidnější ulice, kterými jen zřídka projede automobil (obr. 1). Zpočátku jen pozvolna stoupají směrem k důstojným univerzitním budovám, potom však musejí překonat nemalý výškový rozdíl. Známější ulice Albertov zdolává svah širokým dlouhým schodištěm. Odlehlejší Horská ulice se na úpatí svahu přibližuje ke gotické novoměstské hradbě a mění se v cestu pro pěší, rozdělenou dvojicemi stupňů na devatenáct nestejně dlouhých úseků. V obou zmíněných ulicích je zčásti dochována původní chodníková mozaika.

Mnozí čtenáři *Staleté Prahy* si jistě vzpomenou na jiné pražské ulice nebo na některá náměstí s pozůstatky kdysi běžné chodníkové dlažby z malých růžových a modrošedých kostek.¹ Mohou se ptát, proč věnovat zvláštní pozornost právě výše zmíněným dvěma ulicím nacházejícím se na okraji pražské památkové rezervace. Vysvětlení je prosté. Svažité část Horské ulice je součástí území, kde městská část Praha 2 chystá akci nazvanou Revitalizace parku u hradeb. A v horní části ulice Albertov s Albertovskými schody hodlá Technická správa komunikací hl. m. Prahy v roce 2022 zahájit rekonstrukci spojenou s výměnou inženýrských sítí. Při obou akcích nepochybně dojde k zásahu do dlažby i k jiným změnám současného stavu. Hlavním smyslem tohoto příspěvku je upozornit na nevšední podobu zmíněných ulic; popis zčásti dochované původní chodníkové mozaiky by měl pokud možno přispět k její citlivé obnově.

Stručná historie území mezi návrším s kostelem sv. Apolináře a dochovanou novoměstskou hradbou

Před polovinou 14. století se Karel IV. rozhodl podstatně rozšířit území svého sídelního města. Založení Nového Města pražského bylo mimořádným urbanistickým dílem. Po polovině 14. století vyrostly v jeho jižní části nedaleko nově vztyčené hradby areály dvou klášterů. V údolní poloze poblíž potoka Botiče byl založen klášter servitů s kostelem Zvěstování Panně Marii

1 Od poloviny 19. století byly v Praze chodníky dlážděny převážně dvoubarevnou, do různých vzorů skládanou mozaikou z ne zcela pravidelných sekancí kostek s hranou dlouhou 4–6 cm. Jako materiál byl používán růžový slivenecký a černý, převážně kosořský mramor (ZACHOVÁ 2005, 179–180). Z petrografického hlediska jde o sedimentární vápenec z pražského souvrství. Bílé kostky ze skutečného mramoru, rekrystalizované karbonátové horniny, byly původně používány jen zcela výjimečně na chodnících u významných budov (ŠPAČEK 2007, 135).

Na trávníčku, podstatně výše pak klášter augustiniánů kanovníků s kostelem Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého (LIBAL 1998, 20–21). Nemalý prostor mezi budovami dvou řeholních řádů, dosti vzdálený od středu Prahy, byl po období více než poloviny tisíciletí využíván pouze zemědělsky.

Na Velkém prospektu Prahy, tzv. Sadelerově, s mědirytinou Philipa van den Bosscheho z roku 1606 (BEČKOVÁ 1998, 234) je vyobrazena nezastavěná kotlina, která je na severu ohraničena návrším Větrov s kostelem sv. Apolináře a na jihu středověkou městskou hradbou (obr. 2). Výše uvedená oblast zůstala nezastavěná i v barokním období. Na mědirytině Folperta van Ouden Allena z roku 1685 (BEČKOVÁ 1998, 235) je oblast mezi dnešním Karlovým náměstím a novoměstskou hradbou pod Karlovem znázorněna dosti nepřesně (obr. 3). Lze na ní však dobře rozpoznat spodní část cesty vinoucí se od kostela Zvěstování Panně Marii Na trávníčku k novoměstské hradbě a nepochybně směřující vzhůru na Karlov.

A B

Na německé rukopisné verzi plánu Prahy dokončené roku 1816 Josefem Jüttnerem (obr. 4) je dnešní ulice na Na Slupi označena jménem Slupper Gasse. Název zřejmě připomíná *slup* – dřevěný žlab pro odchyt ryb z potoka Botiče (RUTH 1996, 953). Při zmíněné ulici jsou zobrazeny budovy bývalého kláštera servitů, zrušeného v roce 1783 (RUTH 1996, 954; dnes čp. 450/II), a barokního kláštera alžbětinek s kostelem Panny Marie Sedmibolestné (areál postaven 1724–1732, dnes čp. 448/II). Horská ulice je na plánu zakreslena bez uvedení názvu. Odbočuje ze Slupper Gasse nedaleko od kostela Zvěstování Panně Marii Na trávníčku a zprvu krátce prochází mezi zahradami. Lemována oboustrannou alejí směřuje potom nezastavěným územím k XXXI. bastionu hradeb a k chorobinci, zřízenému v roce 1789 v budovách zrušeného kláštera augustiniánů kanovníků (RUTH 1995, 469; dnes čp. 453/II).

Způsob zemědělského využití pozemků mezi Slupper Gasse a Karlovem je upřesněn na mapě stabilního katastru z roku 1842 (obr. 5). Území je na všech čtyřech stranách obklopeno pásem ovocnářských zahrad, na západní straně byly i zahrady zelinářské. Na pozemku mezi zahradami u kláštera alžbětinek a jihozápadním nárožím kostela sv. Apolináře rostl dokonce smíšený les. Velkou střední část kotliny vyznačenou jako pole diagonálně protíná cesta směřující vzhůru k dnešní ulici Ke Karlovu, která tehdy nesla název Karlshofer Gasse. Stejným názvem je na plánu označena dnešní Horská ulice, pouze v jejím vrchním úseku u výše zmíněného chorobince (Siechenhaus) je uvedena jménem Obere Schanzen Gasse.

Ulici Albertov ještě nenajdeme ani na nedatovaném Hurtigově *Plánu Prahy s okolím* ve 4. vydání pravděpodobně z roku 1893, respektive 1892–1894 (obr. 6A). V Apolinářské ulici tehdy již stála Hlávková zemská porodnice (1867–1875), na východ od tehdejší ulice U Karlova (dnes Ke Karlovu) byly zakresleny nově vytyčené ulice s bloky obytných domů a dole v údolí Botiče první stavení v této části Nuslí. Mezi Apolinářskou a pod dnešním jménem již vyznačenou Horskou ulicí se však stále ještě rozprostíral jen velký prázdný obdélník plochy určené jako zahrada. Už na konci 19. století se však uvažovalo o možnosti vybudovat zde univerzitní okrsek. V letech 1901–1904 byl vytvořen regulační plán a vzápětí byla zahájena výstavba jednotlivých univerzitních budov

Obr. 1. Univerzitní okrsek Albertov, současná zástavba a uliční síť. Mapový podklad: **A** – digitální základní mapa České republiky, stav z roku 2021, 1:10 000; **B** – ortofotomapa České republiky (2021; © Český úřad zeměměřický a katastrální, dostupné na <<http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>>).

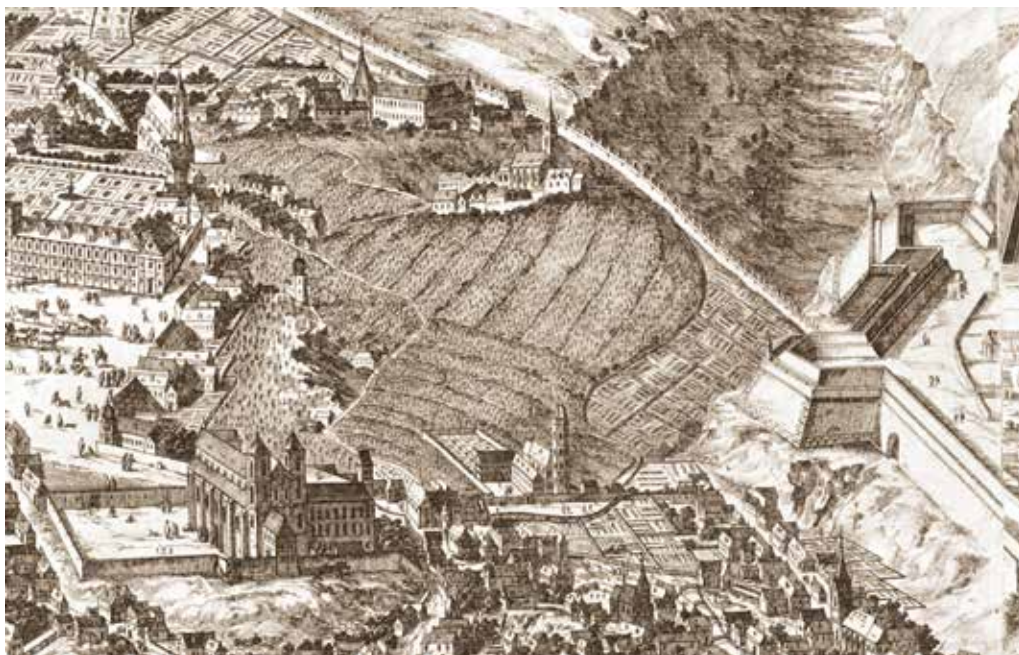
Obr. 2. Philip van den Bossche / Johannes Wechter / Aegidius Sadeler, 1606: *PRAGA. Velký prospekt Prahy, tzv. Sadelerův*. Výřez s pohledem od západu na nezastavěnou jižní část Nového Města (Karlova a Podskalí). Mědirytina, lept, díl 8. (skenováno z reprodukce BOSSCHE/WECHTER/SADELER 1973).

Vlevo dole se pohledově uplatňuje kostel Panny Marie, sv. Jeronýma a slovanských patronů v Emauzích, **vpravo dole** kostel Zvěstování Panně Marii Na trávníčku. **Vlevo nahoře** je vyobrazen kostel sv. Apolináře a nad ním kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého, ještě bez barokní střešní kupole. **Zprava** se z údolí Botiče táhne vzhůru dodnes dochovaný úsek novoměstské hradby. Při pozorném pohledu lze podél zdi oddělující vinice a pole od skalnatého terénu pod hradbou rozpoznat postavy stoupající k augustiniánskému klášteru na Karlově.

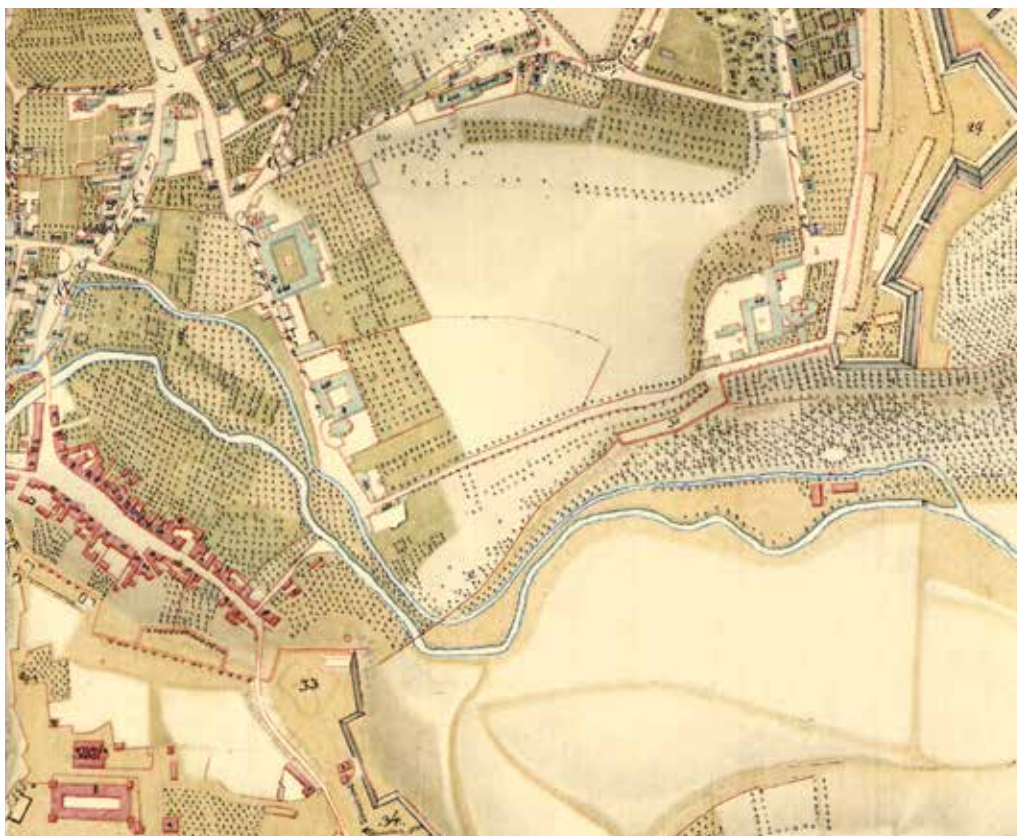

Obr. 3. Fopertus van Ouden Allen / Conrad Decker, 1685: *PRAGA CAPVT REGNI BOHEMIAE. Sac. ae. Caes. ae. Maiestati LEOPOLDO PRIMO Romanorum IMPERATORI [...]* Getruckt zu Wienn in Oesterreich bey Johan van Ghelen Universitāt Buchtruckern (Panorama Prahy a okolí z ptáčí perspektivy z návrší nad Smíchovem). Mědiryt, lept, 100 × 210 cm (Moravská zemská knihovna, sign. Moll-0001.679, dostupné na <<https://mapy.mzk.cz/mz/k03/001/036/676/2619267591/>>).

Výřez Nového Města v oblasti dnešního Albertova. **Vlevo dole** je Emauzský klášter, **dole uprostřed** kostel Zvěstování Panně Marii Na trávníčku. **Nahoře** uprostřed je kostel sv. Apolináře, **vlevo** od něj klášter augustiniánů kanovníků na Karlově. Od kostela Na trávníčku stoupá cesta k novoměstské hradbě.

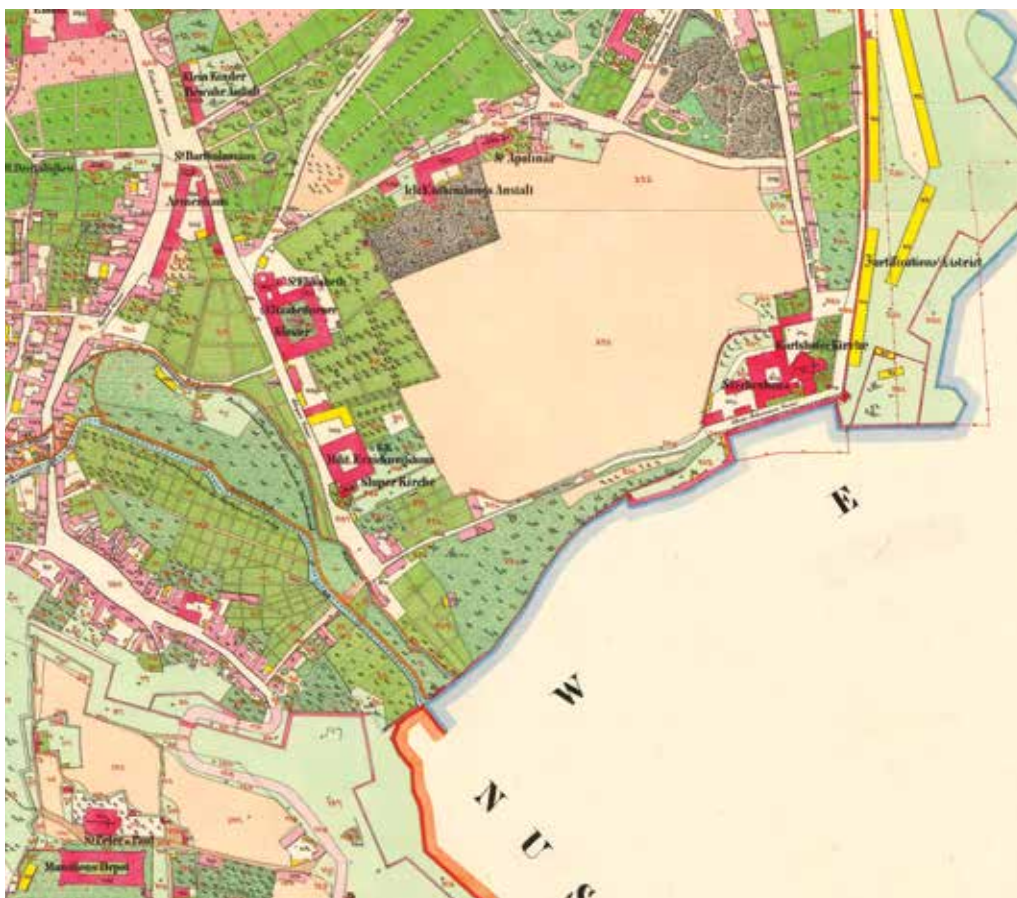

Obr. 4. Josef Jüttner, 1816: *Plan der könig. Hauptstadt PRAG trigonometrisch & topographisch aufgenommen von den Oberlieut. Joseph Jüttner ... angefangen im Jahre 1811 und geendet 1816.* Rukopis z kolovratského rodinného archivu v OKA v Rychnově nad Kněžnou (ROUBÍK/KUCHAR/HLAVSA 1972).

Zcela nahoře je kostel sv. Apolináře. **Vlevo uprostřed** je při ulici Slupper Gasse, dnes Na Slupi, klášter alžbětinek a bývalý klášter servitů s kostelem Zvěstování Panně Marii Na trávníčku. **Vpravo uprostřed** stojí bývalý klášter augustiniánů kanovníků na Karlově; z jižního konce Slupper Gasse k němu směřuje cesta lemovaná alejí stromů.

Obr. 5. Oblast dnešního univerzitního okrsku Albertov na originální mapě stabilního katastru z roku 1842 (© Ústřední archiv zeměměřictví a katastru ČÚZK, Fondy katastrální, Praha I – Staré Město, berní okres Praha, sign. B2/a/4C, inv. č. 5752; Dostupné na <https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=8e1facc181e1421d87be4db-c26c1b317>).

Obr. 6. Alfred Hurtig. **A** – [1893, respektive 1892–1894]: *Plán Prahy s okolím*. Tisk A. L. Koppe, Smíchov, 1:10000, IV. vydání (Městská knihovna v Praze, sign. E 9273). Výřez území pod Karlovem před začátkem výstavby univerzitního areálu; **B** – *Král. hlavní město Praha s okolím r. 1908*. Tisk Grafický umělecký ústav V. Neubert na Smíchově, 1:10000 (Městská knihovna v Praze, sign. E 1401). Výřez území pod Karlovem s pěti novými univerzitními budovami a s nově vzniklými ulicemi Presslova a Albertov s Albertovskými schody.

(ŠVÁCHA 1998, 55). Název Albertov je připomínkou významného českého chirurga, také básníka a překladatele Eduarda Alberta (1841–1900). Stejnomená ulice dělila celý soubor budov na severní, německou, a jižní, spíše českou část (k jazykovému rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na c. k. českou a c. k. německou došlo v roce 1882). Na Hurtigově plánu *Král. hlavní město Praha s okolím r. 1908* (obr. 6B) je zakresleno pět univerzitních budov; jsou v něm již vyznačeny ulice Albertov a Presslova, dnešní Studničkova.²

Původní chodníková mozaika v ulici Albertov

Širokou ulici Albertov lze považovat za osu celého akademického okrsku. Odbočuje z rušné ulice Na Slupi nedaleko od kostela Zvěstování Panně Marii Na trávníčku a míří téměř přímým směrem vzhůru do ulice Ke Karlovu. V její spodní polovině byly v uplynulých desetiletích chodníky předlážděny. Byly použity poněkud větší řezané kostky z jiného druhu kamene, než byla původní dlažba; jejich vrchní plocha má pravidelný čtvercový tvar a drsnější povrch. Jiná, studenější, je také barevnost nové dlažby. I tam, kde vzory nové mozaiky napodobují vzory tradiční, je celkový dojem značně odlišný. V nedlouhém úseku severního chodníku mezi vjezdy k budovám č. o. 3 a 3a, čp. 2078/II, využívaným Přírodovědeckou fakultou Karlovy univerzity, zůstal zachován pozůstatek původní dvoubarevné mozaiky z malých sekaných kostek z růžového a modrošedého mramoru (obr. 7). Byl zde uplatněn rovněž kladený vzor zvaný „dáma v rámu“.³

Za Studničkovou ulicí se ulice Albertov mění v chodník pro pěší, široký původně cca 6,5 m; asi po padesáti metrech na něj navazují tzv. Albertovské schody. Ze starší pohlednice z roku cca 1925 je zřejmé, že zde dříve byla oboustranná alej stromů (obr. 8). Od parčíku u Hlavova patologického ústavu čp. 2039/II je chodník oddělen kamennou zídou, při níž je zachováno sedm rabátek. Tyto nedlážděné plochy u paty stromů jsou ohraničeny velkými žulovými kostkami. Na jižní straně je ulice plotem oddělena od Brožkovy genetické zahrady a chodník je nyní lemován 1,8 m širokým pásem zeminy odděleným obrubou z kamenných desek. Dříve zřejmě byla i na jižní straně obdobná rabátka jako na straně severní. Pozůstatek jednoho z nich zůstal zachován poblíž prvního ramene Albertovských schodů.

Stará dlažba z malých růžových a modrošedých kostek s klasickým vzorem „drak v rámu na koso“ je do značné míry dochována ve středním, cca 3 m širokém pásu ulice (obr. 9). Na obou okrajích jsou již pásy novější dlažby. Lze předpokládat, že původně mohl být uvedený vzor na obou okrajích lemován bordurou se střídavě růžovými a modrošedými čtverečky z devíti kostek. Její pozůstatek zůstal zachován v místě, kde z ulice Albertov odbočuje segmentový spojovací chodník do Studničkovy ulice (obr. 10). Asi 6 m před prvním stupněm Albertovských schodů je v chodníku vydlážděn letopočet 1906 (obr. 11). Vyznačuje rok, kdy byly schody vybudovány.

² Původně byla ulice pojmenována v roce 1906 podle Jana Svatopluka Pressla, respektive Presla (1791–1849). V letech 1947–1957 nesla název U Botanického ústavu, od roku 1957 byla pojmenována podle významného lékaře a univerzitního profesora Františka Karla Studničky (1870–1955).

³ Různé vzory pražské chodníkové mozaiky jsou popsány a vyobrazeny např. v publikacích Josefa LERCHA (1938, tab. 21–24; 1955, 189–197) a v odborné metodické publikaci NPÚ, sv. 33 (ZACHOVÁ 2007, 107–117 a ŠPAČEK 2007, 135–152).

A B

Obr. 7. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. Pozůstatek původní chodníkové dlažby se vzorem „dáma v rámu“ před pozemkem u univerzitní budovy čp. 2078/II (foto autor, 2021).

Obr. 8. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov, Albertovské schody. Pohled z páté podesty směrem k ulici Na Slupi. Pohlednice z období kolem roku 1925 (© Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. H 182 979).

V roce 2010 podal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze, návrh na prohlášení „Souboru historická mozaiková dlažba v Praze“ kulturní památkou. Do souboru byla zařazena chodníková dlažba v celkem sedmnácti lokalitách.⁴ Jednou z nich byla podle mapy přiložené

4 Návrh na prohlášení „Souboru historická mozaiková dlažba v Praze“ kulturní památkou, zpracovaný Ladislavem Špačkem, Kateřinou Hubrtovou a Janem Baláčkem, byl doručen na Ministerstvo kultury 15. září 2010. Byly do něj zařazeny tyto mozaikové chodníkové dlažby:

- 1) Hradčany, dlažba před morovým sloupem, Hradčanské náměstí;
- 2) Josefov, dlažba podél Španělské synagogy, Dušní;
- 3) Karlín, dlažba podél parku u kostela sv. Cyrila a Metoděje, Peckova;
- 4) Malá Strana, dlažba u morového sloupu, horní Malostranské náměstí;
- 5) Malá Strana, dlažba u kostela sv. Mikuláše, horní Malostranské náměstí;
- 6) Malá Strana, dlažba západního chodníku na mostě přes Čertovku u ulice U Lužického semináře;
- 7) Nové Město, dlažba před Jubilejní synagogou, Jeruzalémská;
- 8) Nové Město, dlažba východního chodníku Viničné ulice v úseku mezi ulicemi Apolinářskou a Kateřinskou;
- 9) Nové Město, dlažba u kostela sv. Vojtěcha, Vojtěšská;
- 10) Nové Město, dlažba u kostela sv. Petra, Petrá, Biskupská;
- 11) Nové Město, Albertov, dlažba ve Studničkově ulici, podél čp. 2039/II, v ulici Albertov v úseku od ulice Studničkovy k nejspodnějšímu ramenu Albertovských schodů a ve spojovacím chodníku mezi ulicemi Albertov a Studničkovou;
- 12) Staré Město, dlažba kolem kostela sv. Haštala, Haštalská, Haštalské náměstí;
- 13) Staré Město, dlažba v ulici Salvátorské před čp. 931 a 1092/I (Štencovy domy);
- 14) Staré Město, dlažba ve snížené části Platnéřské ulice podél budovy Klementina;
- 15) Staré Město, dlažba u budovy Magistrátu hl. m. Prahy, Mariánské náměstí a ulice Platnéřská a Linhartská;
- 16) Vinohrady, dlažba v ulici Kladské v úseku mezi ulicemi Moravskou a Lužickou a pod schody u čp. 1606/XII;
- 17) Vyšehrad, dlažba před kostelem sv. Petra a Pavla, Štůlcova.

Obr. 9. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. Chodník mezi spodními Albertovskými schody a Studničkou ulicí (foto autor, 2021).

Obr. 10. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. Pozůstatek bordury v místě, kde odbočuje segmentový spojovací chodník do Studničkovy ulice (foto autor, 2021).

Obr. 11. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. Letopočet 1906 v dlažbě chodníku pod spodními Albertovskými schody (foto autor, 2021).

k návrhu také ulice Albertov ve výše popsaném úseku od Studničkovy ulice ke spodnímu konci Albertovských schodů se segmentovým spojovacím chodníkem mezi oběma ulicemi. K prohlášení uvedeného souboru kulturní památkou (prozatím) nedošlo. Většina v souboru uvedených chodníkových mozaik zůstala doposud zachována. Vděčí za to zřejmě tomu, že většinou lemují a pohledově doplňují významné chrámové stavby nebo morové sloupy; ve dvou případech jde o dlažbu málo užívaných chodníků v poloze značně snížené oproti úrovni ulice (podél Španělské syngogy v Dušní a podél Klementina v Platněřské). V jedné ze sedmnácti lokalit byla však původní mozaika zcela odstraněna, ve dvou zůstala zachována jen zčásti.⁵ Adekvátní péči, ochranu, citlivou opravu nebo obnovu by zasloužila původní chodníková mozaika i v jiných pražských ulicích.

Návrh byl doplněn fotografiemi a rozsah jednotlivých dlažeb navržených k prohlášení kulturní památkou upřesněn příloženými mapami. K prohlášení souboru kulturní památkou nedošlo. V Praze tak není dosud žádná historická dlažba v určitém úseku individuálně prohlášena kulturní památkou a její zachování se musí opírat pouze o plošnou památkovou ochranu.

⁵ V lokalitách uvedených v návrhu pod č. 8 a 11 byla původní chodníková mozaika odstraněna ve značné části jejich plochy. V celém rozsahu byla před nedávnem odstraněna v úseku Kladské ulice, uvedeném v návrhu pod č. 16, přestože v rozhodnutí Odboru památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy čj. MHMP 892755/2020 ve věci obnovy inženýrských sítí bylo v souladu s odborným vyjádřením NPÚ ÚOP v Praze jednoznačně požadováno obnovení dlažby na chodnících ze stávajícího materiálu, dodržení vzoru a způsobu kladení. – Vzhledem k chystané rekonstrukci v ulici Albertov je nyní nevhodným zásahem ohrožena i další část mozaiky uvedené pod č. 11.

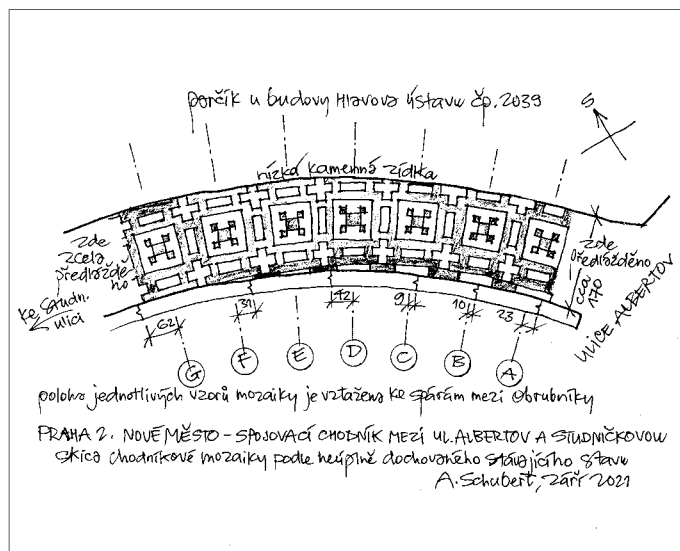
Segmentový spojovací chodník

Ulici Albertov kříží na úpatí svahu Studničkova, původně Presslova ulice, v letech 1947–1957 ulice U Botanického ústavu. Obě zmíněné ulice spojuje krátký úzký chodník, stočený do segmentu podél ohradní zidky parčíku před Hlavovým ústavem (obr. 12). Vznikl tedy nejspíš v období, kdy byla v letech 1913–1921 stavěna dominantní budova zmíněného ústavu. Z druhé strany je spojovací chodník ohraničen běžnými pražskými žulovými obrubníky, které jej dělí od přilehlé, přibližně čtvrtkruhové plochy později zřízeného trávníku. Stará dlažba z malých růžových

Obr. 12. Praha 2-Nové Město, segmentový chodník spojující ulice Albertov a Studničkova, parčík u budovy Hlavova patologického ústavu čp. 2039/II. **A** – pohled ke Studničkově ulici; **B** – pohled k ulici Albertov; **C** – vzor „drak v rámu s kříží“ v nevšedním menším formátu; **D** – skica chodníkové mozaiky podle neúplně dochovaného stávajícího stavu (foto a kresba autor, 2021).

A	B
C	D

a modrošedých mramorových kostek je dosti poškozená, zčásti byla donedávna překrytá zeminou.⁶ Na přibližně jedné třetině plochy chodníku je předlážděna nahodile sestavenými původními kostkami. Po odstranění zeminy řídkce porostlé trávou bylo zjištěno, že na téměř dvou třetinách plochy je do značné míry zachován méně užívaný vzor chodníkové mozaiky „drak v rámu s kříží“

⁶ Za pomoc při odstraňování zeminy autor děkuje Janu Mourkovi.

(obr. 12B–D).⁷ Rámy, přizpůsobené segmentovému tvaru chodníku, jsou na vnější straně poněkud širší než na straně vnitřní; nejsou tedy čtvercové, ale poněkud lichoběžné. Vzhledem k velké šířce spojovací komunikace není zde uvedený vzor uplatněn v běžném, ale ve zmenšeném formátu.⁸ Jde o zcela ojedinělý pozůstatek původní dlažby úzkého segmentového chodníku. Více než slova napoví jistě fotografická dokumentace, což platí i pro veškeré další popisované chodníkové dlažby.

Obr. 13. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. Albertovské schody na dobové fotografii krátce po svém vybudování (sine 1907, foto K. Hipman).

Albertovské schody

Vraťme se však do ulice Albertov. Dříve již zmíněné Albertovské schody s celkem sedmi schodišťovými rameny jsou doposud působivé svou značnou délkou a pětimetrovou šířkou. Zvedají se vzhůru ke Karlovu mezi nezastavěnými zelenými plochami a tenisovými kurty. Fotografie původního stavu na výše již zmíněné pohlednici nás nenechává na pochybách, že jejich provedení a vzhledu byla věnována velká pozornost. Na vybudování schodů upozorňuje článek *Nová universitní čtvrť pražská* z roku 1907 v týdeníku *Český svět* (sine 1907). V posledních dvou větách se nejmenovaný autor textu mýlí, když předpokládal, že „... nebude zde tak ticho jako nyní! Až prokopány, prolomeny budou hradby dělicí předměstí od Prahy, prouditi bude tudy rušný život a po schodech, jimiž nyní se ojedinělí ubírají, množství bude sestupovati do dolního Nového města.“ Po Albertovských schodech se i dnes ubírají spíše jen ojedinělí studenti, mladé dvojice nebo dámy na procházce se psem. Článek doprovází nejstarší ze známých snímků Albertovských schodů (obr. 13).

Ve 2. polovině 20. století byly bohužel ze schodů odstraněny nejen litinové kandelábrы s atypicky zdobenými lucernami plynového osvětlení, zmizelo také nevšedně řešené zábradlí s vinutým madlem, zakotvené do sloupků s profilovaným soklem a hlavicí. Ani dotazy v Archivu hl. m. Prahy, na stavebním úřadu městské části Praha 2, na Technické správě komunikací hl. m. Prahy nebo v Plynárenském muzeu se doposud nepodařilo zjistit, kdy k uvedenému zásahu došlo. Zmíněné původní součásti Albertovských schodů jsou zachyceny ještě na záběrech ze začátku filmu *Vina Vladimíra Olmera* z roku 1956.⁹ V současné době je na obou stranách schodů i v jejich podélné ose všední červeně natřené trubkové zábradlí.

Stupně všech sedmi ramen schodů jsou žulové. Dolní pětiramenné schodiště je od horního dvou-ramenného schodiště odděleno chodníkem dlouhým asi 25 metrů. Podesty i zmíněný chodník jsou vydlážděny mozaikou z malých růžových a modrošedých kostek. Dlažba je s výjimkou první a druhé podesty značně poškozená. Před prvními stupni všech ramen došlo k poklesu dlažby chodníku i podesty, nejspíše v důsledku nedosti zpevněného podloží. Závada nebyla důsledně odstraněna, pokleslý okraj dlažby byl pouze překryt vrstvou betonu nebo nižším betonovým stupněm.

První podesta dolních schodů je atypická. Tvoří ji žulová dlažba zrušené vozovky, která dříve spojovala pozemky na obou stranách schodiště. Plocha druhé podesty je vydlážděna růžovými kostkami. Zdobí ji pravidelně rozmístěné malé čtverečky, v nichž bílé kostky vytvářejí křížky, a navíc i jednotlivé modrošedé kostky (obr. 14A–B). Podobně je zdobena také růžová plocha třetí podesty, ozdobné čtverečky mají však jinou barevnost. Dlažba druhé i třetí podesty byla na všech čtyřech stranách lemována zčásti dochovanými dvěma úzkými modrošedými a růžovými pásy.

Čtvrtá podesta je ve srovnání s ostatními poněkud delší (obr. 14C). Liší se také tím, že zde zůstala zachována mozaika se stejným vzorem „drak v rámu na koso“ jako na chodníku pod schody. Podobná je také bordura ze čtverečků složených z devíti kostek. Jižní i severní stranu podesty ohraničují žulové obrubníky široké 32 cm. V osové vzdálenosti cca 4,25 m jsou na obou stranách mezi obrubníky do úrovně jejich horní plochy zachovány betonové základy výše zmíněných sloupků původního zábradlí. Na jižní straně jsou navíc uprostřed vrchní plochy obrubníků drobné pozůstatky odřezaných svislých železných prutů zábradlí nebo otvory svědčící o jejich zapuštění do obrubníků (obr. 14D).¹⁰ Na několika místech lze nalézt podobné otvory

7 Ladislav Špaček označuje tento vzor názvem „rámy s drakem, varianta s kříži v křížení“ (ŠPAČEK 2007, 139).

8 Střední čtverec, který bývá při běžném provedení sestaven z šestkrát šesti kostek, je zde složen pouze ze čtyřkrát čtyř kostek. Úměrně jsou zmenšeny čtyři připojené čtverečky, složené zde z dvakrát dvou kostek.

9 V úvodu filmu *Vina Vladimíra Olmera* (1956, režie Václav Gajer) jsou ve druhé a třetí minutě zabírány postavy kráčející po Albertovských schodech. Ze záběrů je zřejmé, že při natáčení filmu bylo ještě na obou stranách schodiště původní, později odstraněné zábradlí. Za upozornění na databázi <www.filmovamista.cz> a na zmíněný film autor děkuje Štěpánu Havlíčkovi a za zpřístupnění kopie filmu Kateřině Fojtové z Národního filmového archivu. Databázi filmových míst a autentické záběry ze starších hraných filmů vůbec by určitě bylo vhodné využívat pro zjištění dobové podoby mnoha jiných míst a staveb.

10 Za upozornění autor děkuje Pavlu Jeřábkoví.

A	B
C	E
	F
D	

Obr. 14. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov. A – druhá a první podesta dolních Albertovských schodů; B – detail výzdoby chodníkové mozaiky na druhé podestě; C – čtvrtá, delší podesta dolních Albertovských schodů; D – jižní strana čtvrté podesty dolních Albertovských schodů, **vpravo** základ jednoho z nedochovaných sloupků zábradlí, **vlevo** kamenný obrubník se zbytky odřezaných svislých prutů zábradlí; E – vozovka na chodníku mezi spodními a horními Albertovskými schody; F – podesta horních Albertovských schodů s pohledem na chodník mezi spodními a horními Albertovskými schody (foto A, B, D–F autor, 2021; foto C, 2008).

Obr. 15. Praha 2-Nové Město, ulice Albertov, pohled směrem k ulici Na Slupi. Chodník mezi horními a spodními schody, dobové foto z období mezi lety 1912 a 1921 (neznámý autor, původní datace kolem roku 1925; © Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. H 122 803)

také v obrubnicích na severní straně čtvrté podesty. Zhruba čtvercová nečleněná a nezdobená plocha páté podesty je vydlážděna růžovými kostkami a lemována podobně jako druhá a třetí podesta. Lze považovat za pravděpodobné, že druhá, třetí a pátá podesta dolních schodů byla v průběhu let předlážděna.

Chodník mezi dolními a horními schody přechází nad posledním ramenem dolních schodů vozovka další zrušené cesty; je vydlážděna velkými žulovými kostkami (obr. 14E). Chodníková dlažba je na mnoha místech poškozena nebo různě předlážděna, někde zcela chybí. Je ohraničena žulovými obrubníky s podobnými otvory a zbytky železných prutů zábradlí jako na čtvrté podestě. Je však zřejmé, že obrubníky tohoto chodníku nejsou ve své původní poloze. Jediný zjištěný pozůstatek základu sloupku zábradlí je překrytý zeminou při okraji vozovky na jižní straně chodníku. Vzorem nečleněné modrošedé a růžové obdélné plochy a široké modrošedé pásy jsou při okraji lemovány úzkým růžovým pásem. Na jedné ze starších fotografií lze při pečlivé prohlídce poznat, že také chodník mezi dolními a horními schody byl původně vydlážděn mozaikou se vzorem „drak v rámu na koso“ (obr. 15), stejnou jako chodník pod schody a čtvrtá podesta.

Jednoduše členěnou, nejspíše předlážděnou plochu podesty dvouramenných horních schodů pohledově poněkud zvýrazňuje úzký modrošedý rám (obr. 14F). Vrchní část ulice Albertov prochází mezi dvěma univerzitními budovami čp. 2026 a 2027/II, postavenými v letech 1905–1907, a ústí do ulice Ke Karlovu. Chodníky ulice Albertov jsou zde novodobě vydlážděny poněkud většími řezanými kostkami, jejich plocha je téměř nečleněná.

Původní chodníková dlažba v Horské ulici

Také méně známá Horská ulice odbočuje z ulice Na Slupi poblíž kostela Zvěstování Panně Marii Na trávníčku. Od všech dříve zmíněných ulic se liší kromě jiného i tím, že je podstatně starší. Údajně byla odedávna nazývána Ztracená nebo Na ztracené vartě (ČAREK ET AL. 1958, 130). Jak již bylo uvedeno v odstavci věnovaném historii území, je zakreslena na Jüttnerově plánu Prahy z roku 1816 a na mapě stabilního katastru z roku 1842. Na *Polohopisném plánu královského města Prahy se Smíchovem a Karlínem* z roku 1869, vypracovaném Josefem Mayrem a uloženém v Archivu hl. m. Prahy, je už označena svým dnešním jménem. Prochází nejprve jako běžná ulice s vozovkou a dvěma chodníky podél novějších obytných domů, dále pak mezi dvěma budovami využívanými ČVUT. Starší z nich čp. 2040/II, dostavěná v roce 1919, byla původně budovou chemického ústavu bývalé německé univerzity. Chodník před touto budovou je vydlážděný tzv. kobercovou mozaikou z tradičních malých sekaných kostek.¹¹ Tmavší modrošedé čtverce či obdélníky lemuji světlejší růžové rámy (obr. 16). I tato jednodušší dlažba, stará dnes zřejmě více než sto let, by

¹¹ Po první světové válce se upouštělo od složitých vzorů chodníkové mozaiky a postupně se přecházelo jen na velké obdélníky a čtverce, tzv. koberce (LERCH 1955, 198–199).

Obr. 16. Praha 2-Nové Město, Horská ulice. Chodník před hlavním vstupem do budovy dřívějšího chemického ústavu bývalé německé univerzity čp. 2040/II, dostavěné v roce 1919 (foto autor, 2021).

samozřejmě měla být zachována. V dalším úseku prochází chodník Horské ulice podél ohradní zdi dvora v zadní části univerzitní budovy čp. 2030/II, současného Chemického ústavu UK, postaveného v letech 1903–1905. Pod asfaltovým kobercem je zde nejspíš ukryta starší původní dlažba.¹² Asi uprostřed vzdálenosti mezi Votočkovou a Studničkovou ulicí je na dvou místech s menší poruchou povrchu chodníku možné zahlédnout mozaiku s nakoso kladeným vzorem.

A | B

Na úpatí svahu se Horská ulice náhle mění v cestu určenou pouze pro pěší. Poblíž Studničkovy ulice odbočují doprava krátké betonové schody se čtvercovou podestou a chodník odtud stoupá vzhůru k hornímu vstupu na XXXI. bastion novoměstských hradeb. Na levé straně ho provází ohradní zeď zahrady zvané Ztracenka. Zprava je neširoký chodník ohraničen nízkou kamennou zdí, nedaleko se tyčí vysoká gotická hradba Nového Města. Na rozdíl od ulice Albertov zde nebylo zřízeno schodiště, bylo však zvoleno dosti ojedinělé řešení. Spád terénu pomáhají

Obr. 17. Praha 2-Nové Město, Horská ulice, svažité část. **A** – pohled vzhůru z třetího úseku chodníku; **B** – pohled dolů z třináctého úseku chodníku mezi bíle natřenou ohradní zdí prostoru pod hradbou a ohradní zdí zahrady zvané Ztracenka (foto autor, 2021).

¹² Hana ZACHOVÁ (2007, 131) upozorňuje na možnost technicky proveditelného a někdy i jednoduchého odstranění asfaltového koberce překrývajícího starší chodníkovou mozaiku.

Obr. 18. Praha 2-Nové Město, Horská ulice, svazitá část. **A** – dva stupně s obrubníky ze sliveneckého mramoru pod pátým úsekem chodníku. Stupnice je vydlážděna kostkami z bílého mramoru; **B** – čtvrtý úsek chodníku, pohled zespodu; **C** – sedmý úsek chodníku, pohled shora (foto autor, 2021).

A
B | **C**

překonat dvojice nízkých stupňů, vzdálené od sebe nejčastěji asi 6 m (obr. 17). Šířka chodníku se v jednotlivých jeho úsecích mění od 135 do 240 cm. I to zdůrazňuje malebné působení této pozoruhodné lokality.

Prany stupňů jsou chráněny úzkými obrubníky ze sliveneckého mramoru nebo úzkými obrubníky žulovými (obr. 18A). Mnoho stupnic je vydlážděno bílými kostkami. Dvojicemi stupňů je chodník rozdělen na celkem devatenáct nestejně dlouhých úseků, vesměs vydlážděných malými růžovými a šedomodrými mramorovými kostkami. Před několika málo lety byl zcela předlážděn první, delší úsek. Byla přitom nevhodně uplatněna obloučková skladba, dříve na pražských chodnících neužívaná. Rámy jsou zde vydlážděny z nových větších bílých kostek. Při cestě vzhůru je možné na mnoha místech rozpoznat jednoduché, ale působivé střídání růžových a modrošedých obdélníků, které jsou na okrajích lemovány dvěma úzkými pásy ze tří řádků kostek. Původní výdlažba je nejlépe zachována v 5.–7. úseku (obr. 18C), zčásti také ve 4. (obr. 18B) a 8.–14. úseku. Přibližně 10 cm tlusté obruby na severní straně chodníku jsou podle posouzení geologů ze sliveneckého mramoru. Po překonání svahu se do vrchního úseku Horská ulice vrací vozovka; chodník je tam pokryt asfaltem.

Původní chodníková mozaika v dalších ulicích Albertova

Původní mozaikou jsou doposud vydlážděny i některé další ulice Albertova, specifické součásti pražského Nového Města. Jde např. o chodník v severní části Studničkovy ulice, který spolu s ulicí Albertov patří do výše již zmíněného souboru historické mozaikové dlažby v Praze navrženého k prohlášení kulturní památkou. V úseku před bočním křídlem Hlavova ústavu zůstala zachována dlažba s dříve již zmíněným vzorem „drak v rámu s kříží“, v tomto případě však v běžné velikosti (obr. 19A). Další část stejného chodníku v úseku u parčíku před hlavním křídlem výše uvedené budovy byl před pěti lety vydlážděn novějšími kostkami. Vzor „drak v rámu s kříží“ byl v zásadě zachován, nové kostky jsou však větší; světlejší kostky jsou navíc řezané a jejich vrchní plocha má zcela pravidelný tvar čtverce o rozměru 6 × 6 cm. Výraz nové dlažby je při srovnání s původní mozaikou značně odlišný (obr. 19B–C).

Obr. 19. Praha 2-Nové Město, Studničkova ulice. **A** – chodník před vchodem do postranního křídla budovy Hlavova patologického ústavu čp. 2039/II; **B** – detail původní mozaiky před postranním křídlem Hlavova ústavu; **C** – detail nové mozaiky před hlavním křídlem Hlavova ústavu (foto autor, 2021).

A
B | C

Obr. 20. Praha 2-Nové Město, Hlavova ulice. Chodníková mozaika se vzorem „dáma“ před vstupním schodištěm budovy Chemického ústavu Karlovy univerzity čp. 2030/II (foto autor, 2021).

Obr. 21. Praha 2-Nové Město, Hlavova ulice. Chodník při západní straně budovy Purkyňova ústavu čp. 2048/II (foto autor, 2021).

Obr. 22. Praha 2-Nové Město, spojovací chodník mezi ulicemi Albertov a Studničkovou. Redakce doplnila článek dvěma snímky z terénního průzkumu zvláště zajímavé chodníkové mozaiky. Po odstranění zeminy a plevele autor článku odkryl (A) a zdokumentoval (B) řídce uplatňovaný vzor „drak v rámu s kříží“, zde navíc ve zmenšeném formátu (foto J. Mourek, 2021).

A B

Ve vrchní části Hlavovy ulice, pojmenované stejně jako ústav dokončený roku 1921 po lékaři Jaroslavu Hlavovi (1855–1924), jsou chodníky nově předlážděné. Před vstupním schodištěm do budovy Chemického ústavu Karlovy univerzity čp. 2030/II dostavěné roku 1905 se však příznivě pohledově uplatňují sekané růžové a modrošedé kostky sestavené do tradičního vzoru „dáma“ (obr. 20). Budova nedaleko stojícího Purkyňova ústavu čp. 2048/II je o dvacet let mladší. Přilehlé chodníky ve Votočkově a Hlavově ulici jsou vydlážděny kobercovou mozaikou z malých sekaných kostek. Jde v podstatě o tmavší modrošedé obdélníky ve světlejších růžových rámech. Poněkud tradičněji působí vzor dlažby chodníku v Hlavově ulici při západní straně Purkyňova ústavu (obr. 21). Velké tmavší čtverce tam uprostřed zvýrazňují čtverečky z devíti růžových kostek.

Změníme přístup k pražské chodníkové mozaice?

Nikdo dnes už nepochybuje o tom, že novobarokní nebo secesní fasáda budovy postavené před sto dvaceti lety je architektonickou památkou. Všichni vědí nebo aspoň tuší, že při opravě výše zmíněné sto dvacet let staré budovy je třeba zachovat původní podobu fasády včetně profilace šambrán a říms, dřevěná okna nenahrazovat okny plastovými, střechu pokrýt pálenou krytinou a pro stavební akci najít potřebné finanční prostředky a vyjádření orgánů památkové péče. V mnoha pražských ulicích zůstala před průčelím takové budovy zachována i původní chodníková dlažba, stejně stará a stejně působivá jako původní fasáda. Unikátní pražská mozaika není však bohužel považována za nic jiného než za pouhý zpevněný povrch komunikace, za něco, po čem se šlape (SCHUBERT 2005, 192–194). Při předlážděbě není nutné lámat si hlavu hledáním původního nebo co nejpodobnějšího kamene ani s členěním plochy chodníku. Vždyť je tradováno, že obnovit specifickou pražskou mozaiku není možné...

Podobný názor zastávají nejen správci městských komunikací, ale bohužel i mnozí architekti a projektanti. Původní pražská chodníková mozaika je doposud zachována v nepříliš dlouhých úsecích některých ulic pražské památkové rezervace, Vinohrad, Žižkova i dalších čtvrtí. Někde ji lze tušit pod asfaltovým kobercem. Bylo by smutné, kdyby na zachování posledních pozůstatků specifické dlažby rezignovali i pracovníci památkové péče. Jak bylo již v první části tohoto příspěvku uvedeno, je při předlážděbách chodníků používán značně odlišný materiál. Není respektována původní měkká barevnost ani tradiční členění plochy historickými vzory a bordurami; změna podoby chodníku je pak zcela zásadní (ŠPAČEK 2007, 135–155). Možnost obnovy původní mozaiky je zpochybňována a podrobná dokumentace jejího dochovaného stavu není samozřejmostí (obr. 22).¹³

V 90. letech minulého století i později jsme měli velké výhrady ke způsobu, jakým byly opraveny střechy a fasády pražských historických staveb. Investoři a projektanti se často ohrazovali, že požadavky památkářů jsou nerealistické. V minulých dvou desetiletích se podařilo postupně dospět k používání materiálů z hlediska památkové péče vhodnějších, např. tradiční krytiny, prodyšnějších minerálních nátěrů, dřevěných oken apod. Necitlivý přístup k unikátní pražské chodníkové mozaice, která je významnou, bohužel však nedoceněnou součástí památkové rezervace, zón i dalších historických částí hlavního města, se však příliš nezměnil.

¹³ Fotografie, popis a skici stávajícího stavu chodníkové mozaiky vrchní části ulice Albertov s Albertovskými schody, spojovacího segmentového chodníku mezi ulicemi Albertov a Studničkovou a svažité části Horské ulice byly předány do dokumentačních fondů Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze.

O co překvapivěji a naléhavěji pak v této souvislosti zaznívají slova uznání pro pražskou mozaiku vyslovená na přelomu 20. a 30. let jedním z nejvýznamnějších evropských architektů 19. a 20. století, Adolfem Loosem (1870–1933). Pamatujme však, že Loosův otec byl kamenickým mistrem a sochařem a proslulý architekt dával v projektovaných interiérech velký prostor kvalitním kamenickým obkladům. Jeho hodnocení pražské dlažby připomněl ve své vzpomínce *Adolf Loos a Praha* Otakar ŠTORCH-MARIEN (1967): „Adolf Loos byl náramným obdivovatelem pražské mozaikové dlažby. A po spisovateli Marcelu Rayovi, který doprovázel do Prahy jednoho ministra, vzkázal francouzskému vyslanci: ‚Před dvěma lety jsem byl ve Versailles. Zámek je celkem v dobrém stavu, ale dlažba nádvoří je dokonale mizerná. A tu mi napadlo, že Československo má nejlacinější dlažební kámen a výtečné dlaždice [dlaždice – pozn. autora]. Nikde na světě jsem neviděl krásnější a originálnější dlažbu než v Praze. A poněvadž se člověk při chůzi dívá spíš dolů před sebe než nahoru kolem sebe, je vlastně pěkná dlažba důležitější než jsou domovní fasády. Nebylo by možno zařídit u francouzské vlády, aby pozvala k vydláždění versailských nádvoří české dlaždice? A ti by mohli na památku této československo-francouzské aliance vydláždít tam vedle znaku Francie i znak Československa. Myslím, že by bylo pro Československo velkou ctí věnovat Francii dlažbu darem...‘ Tak mi napadlo, jestli by Adolf Loos byl téhož ‚dlažebního‘ mínění ještě v roce 1967.“¹⁴

Nyní je rok 2021. Není načase zamyslet se ve spolupráci s vlastníky a správci chodníků, kterými jsou hlavní město Praha, potažmo jednotlivé městské části, nad materiálovými, technickými, konstrukčními, výrobními i kulturně historickými problémy a najít cestu k nápravě? Není nejvyšší čas hledat řešení?

LITERATURA

- sine 1907 — sine: Nová universitní čtvrť pražská. Český svět 3, 1907/22, 22. 3. 1907, [530–531].
- BAŤKOVÁ 1998 — Růžena BAŤKOVÁ (ed.) ET AL.: Umělecké památky Prahy : Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1). Praha 1998.
- BEČKOVÁ 1998 — Kateřina BEČKOVÁ: Zmizelá Praha : Nové Město – Das verschwundene Prag : Die Prager Neustadt. Praha 1998.
- BOSSCHÉ/WECHTER/SADELER 1973 — Filip van den BOSSCHÉ / Johann WECHTER / Egidius SADELER: Velký prospekt Prahy z roku 1606. Praha 1973, 2 listy.
- ČÁREK ET AL. 1958 — Jiří ČÁREK / Václav HLAVSA / Josef JANÁČEK / Václav LIM: Ulicemi města Prahy od 14. století do dneška : Názvy mostů, nábřeží, náměstí, ostrovů, sadů a ulic hlavního města Prahy, jejich změny a výklad. Praha 1958.
- LERCH 1938 — Josef LERCH: Dlažby a jiné úpravy povrchů uličních a silničních : Základy odborné nauky pro dlaždice a komunikační techniky. Praha [1938].
- LERCH 1955 — Josef LERCH: Příručka pro dlaždice. Praha 1955.
- LÍBAL 1998 — Dobroslav LÍBAL: Nové Město a Vyšehrad, přehled jeho urbanistického i architektonického vývoje ve středověku. In: BAŤKOVÁ 1998, 16–25.
- ROUBÍK/KUCHAŘ/HLAVSA 1972 — František ROUBÍK / Karel KUCHAŘ / Václav HLAVSA: Plán Prahy z roku 1816 – Plan von Prag aus dem Jahre 1816. Praha 1972.
- RUTH 1995 — František RUTH: Kronika královské Prahy a obcí sousedních I (Ulice Anenská – Karlov). Praha 1995 (reprint).
- RUTH 1996 — František RUTH: Kronika královské Prahy a obcí sousedních III (Purkyňova ulice – Žofín). Praha 1996 (reprint).
- SCHUBERT 2005 — Alfréd SCHUBERT: Starší dlažby nejsou předmětem památkové péče? Zprávy památkové péče 65, 2005/2, 192–194.
- SCHUBERT ET AL. 2007 — Alfréd SCHUBERT ET AL.: Péče o památkově významné venkovní komunikace. (= Odborné a metodické publikace Národního památkového ústavu, sv. 33), Praha 2007.
- ŠPAČEK 2007 — Ladislav ŠPAČEK: Mozaiková dlažba a pražské chodníky. In: SCHUBERT ET AL. 2007, 135–155.
- ŠTORCH-MARIEN 1967 — Otakar ŠTORCH-MARIEN: Adolf Loos a Praha. Lidová demokracie 23, 1967/91, 2. 4. 1967, 5.
- ŠVÁCHA 1998 — Rostislav ŠVÁCHA: Regulace Petrské čtvrti, Podskalí a Albertova : Nové stavební typy a konstrukce. In: BAŤKOVÁ 1998, 54–56.
- ZACHOVÁ 2005 — Hana ZACHOVÁ: Chůze ve městech v 19. a v první polovině 20. století – Zu Fuss durch die Städte im 19. und der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Zprávy památkové péče 65, 2005, 2, 169–183.
- ZACHOVÁ 2007 — Hana ZACHOVÁ: Venkovní kamenné dlažby. In: SCHUBERT ET AL. 2007, 74–134.

14 Autor děkuje Heleně Čížinské za upozornění na citovaný text a Andree Holasové za jeho vyhledání.

SUMMARY

History of Prague New Town between the hill with St. Apollinaris Church and the preserved New Town rampart is not formed only by churches, monasteries and university buildings, captured on the famous Prague vedute, plans and photographs, but also by street spaces with a partially preserved, more than a century-old mosaic of small pink and blue-grey setts in streets Albertov with Albertov Stairs, Horská, Studničkova, Hlavova etc.

Since the mid-19th century, the pavements in Prague have been paved with a mostly two-coloured mosaic, of not very regular chopped setts with an edge 4–6 cm long. Pink marble of Slivenec and black marble, mostly of Kosoř, were used as the material.

Today, the original pavement, as old and as impressive as the original facades of the surrounding houses, has been preserved only in a few streets in Prague. Unfortunately, the unique mosaic in Prague is not considered as anything other than firm street surface, something to step on. Prevailing view is that it is not possible to restore the specific Prague mosaic. Significantly different material and other production of setts and the technique of laying them are used in pavement renovations. The original softer colours and the traditional historical patterns and borders are not respected.

There is a danger that in the near future, the paving of Albertov streets may be irretrievably lost in areas, where the City district of Prague 2 is preparing the Revitalization of the Park near the rampart, which will affect the sloping section of Horská Street. In 2022 The Technical road authorities of the Prague City intend to commence reconstruction associated with the replacement of utility lines in the upper part of Albertov Street with the Albertov Stairs. That is why these streets and their documentation are given due attention in this article.

In 2010, the National Heritage Institute, a regional specialised office in Prague, submitted a proposal to proclaim seventeen historical mosaic pavements in Prague a cultural heritage monument, so far without success.

Facing the gradual inevitable disappearance of the original paving, which is not adequately replaced, it is high time to reflect with the owner of the pavements, the Capital City of Prague, individual city districts or the Czech Republic, on material, technical, construction, production and cultural and historical problems and find a way to remedy and protect this neglected part of our cultural heritage.

Fig. 1. Albertov University Campus, current built-up area and street grid. Map base: **A** – digital basic map of the Czech Republic, 2021 state, 1:10000; **B** – orthophotomap of the Czech Republic (2021; © Czech Surveying and Cadastre Office, available on <<http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>>).

Fig. 2. Philip van den Bossche / Johannes Wechter / Aegidius Sadeler, 1606: PRAGA. So-called Sadeler's Large Prospect of Prague. Cut-out with a view from the west of the undeveloped southern part of New Town (Karlova and Podskalí). Copperplate, etching, part 8. (scanned from reproduction BOSSCHE/WECHTER/SADELER 1973). **At the bottom left**, the Church of Virgin Mary, St. Jerome and Slavic patrons in Emmaus, **bottom right** church of the Annunciation On the lawn. **At the top left** is St. Apollinaris church and above it the Church of the Assumption of Virgin Mary and St. Charles the Great, still without the Baroque roof dome. **From the right**, the New Town rampart appears climbing up from the Botič valley, preserved to this day. Along the wall separating the vineyards and fields from the rocky terrain below the rampart, a careful look can notice the figures ascending to the Augustinian convent at Karlov.

Fig. 3. Folpertus van Ouden Allen / Conrad Decker, 1685: PRAGA CAPVT REGNI BOHEMIAE. Sac. ae. Caes. ae. Maiestati LEOPOLDO PRIMO Romanorum IMPERATORI [...] Getruckt zu Wienn in Oesterreich bey Johan van Ghelen Universität Buchdruckern (Panorama of Prague and its surroundings from a bird's eye view from the hill above Smíchov). Copper engraving, etching, 100 × 210 cm (Moravian Library, sign. Moll-0001.679, available on <<https://mapy.mzk.cz/mzk03/001/036/676/2619267591/>>). Cut-out of the New Town in the area of today's Albertov. **At the bottom left** is the Emmaus Monastery, **at the bottom** centre is the church of the Annunciation On the lawn. **Up** in the centre is St. Apollinaris church, to the **left** of it the Augustinian convent at Karlov. From the church On the lawn, a road climbs up to the New Town rampart.

Fig. 4. Josef Jüttner, 1816: Plan der könig. Hauptstadt PRAG trigonometrisch & topographisch aufgenommen von den Oberlieut. Joseph Jüttner ... angefangen im Jahre 1811 und geendet 1816. Manuscript from the Kolovrat family archive in OkA in Rychnov nad Kněžnou (ROUBÍK/KUCHAR/HLAVSA 1972).

At the very top is the Church of St. Apollinaris. In the **centre left** by the Slupper Gasse, today Na Slupí Street, is the Monastery of St. Elizabeth Order and the former Servite Monastery with the Church of the Annunciation On the lawn. In the **centre right** there is the former Augustinian convent at Karlov; a road lined with trees leads to it from the southern end of the Slupper Gasse.

Fig. 5. The area of today's Albertov university campus on the original stable cadastre map from 1842 (© Central Archive of Surveying and Cadastre ČÚZK, Cadastral Funds, Prague 1-Old Town, tax district Prague, sign. B2/a/4C, inv. No. 5752; Available on: <https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=8e1facc181e1421d87be4dbc26c1b317>).

Fig. 6. Alfred Hurtig. **A** – [1893, respectively 1892–1894]: Plan of Prague with surroundings. Print A. L. Koppe, Smíchov, 1:10000, IV. edition (Municipal Library of Prague, sign. E 9273). Cut-out of the area below Karlov before the construction of the university campus; **B** – Royal Capital City of Prague and its surroundings in 1908. Print V. Neubert Graphic Art Institute in Smíchov, 1:10000 (Municipal Library of Prague, sign. E 1401). Cut-out of the area below Karlov with 5 new university buildings and newly established streets Presslova and Albertov with Albertov Stairs.

Fig. 7. Prague 2-New Town, Albertov Street. Remains of the original pavement mosaic pattern of "draughts in a frame" in front of the university building No. 2078/II (photo by the author, 2021).

Fig. 8. Prague 2-New Town, Albertov Street, Albertov Stairs. View from the fifth landing towards Na Slupi Street. Postcard from the period around 1925 (Prague City Museum, inv. No. H 182 979).

Fig. 9. Prague 2-New Town, Albertov Street. Pavement between the lower Albertov Stairs and Studničkova Street (photo by the author, 2021).

Fig. 10. Prague 2-New Town, Albertov Street. Remains of a border where the segment of the pavement turns to the Studničkova Street (photo by the author, 2021).

Fig. 11. Prague 2-New Town, Albertov Street. The year 1906 in the pavement under the lower Albert Stairs (photo by the author, 2021).

Fig. 12. Prague 2-New Town, segment of the pavement connecting Albertov and Studničkova Streets, a park near the building of J. Hlava Institute of Pathology No. 2039/II. **A** – view to Studničkova Street; **B** – view to Albertov Street; **C** – "dragon in a frame with crosses" pattern in an unusual smaller format; **D** – sketch of the pavement mosaic in the incomplete current state (photo and drawing by the author, 2021).

Fig. 13. Prague 2-New Town, Albertov Street. Albertov Stairs on a period photograph shortly after the construction (*sine* 1907, photo by K. Hipman).

Fig. 14. Prague 2-New Town, Albertov Street. **A** – the second and first landings of the lower Albertov Stairs; **B** – detail of the pavement mosaic on the second landing; **C** – the fourth, longer landing of the lower Albertov Stairs; **D** – south side of the fourth landing of the lower Albertov Stairs, on the right the base of one of the unpreserved railing bars, on the left a stone curb with the remains of vertical railing bars; **E** – street pavement space between the lower and upper Albertov Stairs; **F** – the landing of the upper Albertov Stairs with a view of the pavement between the lower and upper Albertov Stairs (photo A, B, D–F by the author, 2021; photo C, 2008).

Fig. 15. Prague 2-New Town, Albertov Street, view towards Na Slupi Street. The pavement between the upper and lower stairs, period photograph between 1912 and 1921 (unknown author, original dating around 1925, © Prague City Museum, inv. no. H 122 803).

Fig. 16. Prague 2- New Town, Horská Street. pavement in front of the main entrance to the building of the former German University Chemistry Institute No. 2040/II, completed in 1919 (photo by the author, 2021).

Fig. 17. Prague 2-New Town, Horská Street, sloping part. **A** – view uphill from the third section of the pavement; **B** – view downhill from the thirteenth section of the pavement between the white-painted wall enclosing the area below the rampart and the wall enclosing Ztracenka garden (photo by the author, 2021).

Fig. 18. Prague 2- New Town, Horská Street, sloping part. **A** – two step curbs made of Slivenec marble under the fifth section of the pavement. The step is paved with white marble setts; **B** – fourth section of the pavement, view from below; **C** – seventh section of the pavement, top view (photo by the author, 2021).

Fig. 19. Prague 2- New Town, Studničkova Street. **A** – pavement in front of the entrance to the side wing of J. Hlava Institute of Pathology No. 2039/II; **B** – detail of the original mosaic in front of the side wing of J. Hlava Institute; **C** – detail of new mosaic in front of the main wing of the Institute (photo by the author, 2021).

Fig. 20. Prague 2-New Town, Hlavova Street. Pavement mosaic with the "draughts" pattern in front of the entrance staircase to the Chemistry Institute of Charles University No. 2030/II (photo by the author, 2021).

Fig. 21. Prague 2-New Town, Hlavova Street. Pavement at the west side of the Purkyně Institute No. 2048/II (photo by the author, 2021).

Fig. 22. Prague 2-New Town, pavement connecting Albertov and Studničkova Streets. These two photographs from the survey of a particularly interesting pavement mosaic were added to the article by the editors. After removing the soil and weeds, the author of the article revealed (**A**) and documented (**B**) rarely applied pattern "dragon in a frame with crosses", here also in a reduced format (photo by J. Mourek, 2021).

Translation by Linda Foster

Ing. Alfréd SCHUBERT, metodik památkové péče, alf.schubert@seznam.cz
soukromý badatel, CZ-120 00 Praha 2